

J. M. SATRUSTEGUI. *Bordel bertsularia*. Auspoa Liburutegia, 45-46. 1965.

Juanes Etxamendi «Bordel» (1792-1879) bertsulari aipatuaren eta bere familiaren azarnak zeatz ematen ditu liburuaren lehen partean, «yite eztitsuairekin», gure adiskide Satrustegik. Izan ere, «Bordel»-en itzala ez da izan nola naikoa. Manezaundik zion bezala: «Oxalde, Etxahun eta Boryel ziren mendiz bertze aldeko iru bertsulari aipatuena». Bertsuak «bihotzean errotik sartuak zituen gizona».

Bat-bateko bertsularia izanaz, gaiñera, Bordel'ek, ez bakarrik kanta, idatzi ere egiten zituan, bertsularirik geienak analpabetoak ziren denbora aietan. Beraz, orrelako bilduma batean ezin genezakean gutxi espero.

Ez orixe, ez baita atsegintasun makala izaten euskeraz idatzitako liburu bat eskuetan arturik aisa irakurri ditzakeana. Idazle guztiak orrenbeste balekitez, gure zoriona.

Barne gogoz olerkari ziranen bertsulari oietakoa genuen Bordel. Gogo-miñaz gaiñera, buru argiduna zen, ideia aundikoa, ta bere ideia oiek kontzientzia garbian zintzo finkatzen ekian gizona.

Gaiñera, argi ikusi genezake zenbait bertsutan baduela molde berezik. Ez dakit ziur bere aurretik erabili zen bertsuaren burkaerako itz berarekin ondorengo bertsuari asiera ematea. Nik ez dut ezagutzen beinpein. Ta Bordel'en oartu naiz maiz erabiltzen duela era ori.

21 kanta dakartzki liburuak. Beretako bi ez omen dira segurki bereak. Lafitte jaunak zion *Herria*-n: «Heietarik biga haatik (*Ene izpiritua* eta *Sortuz geroz*) ez gira batere segur Luzaidekoak direla. Aldiz uste dugu Baxenabarren bazirela kaieretan Boryel-en bertze kantu batzu, liburuak ekhartzen ez dituenak» (ikusi *Herria*, 786, agorrilaren 19-koa. 1965).

Ez gera sartuko olako edo alako kantak Bordel'enak edo beste norbaitenak ziren: ez. Biltzailleak berak zentzuz juzgatzen daki bear danean, eta bere iritziak ontzak eman genezazke norbaitek bestelako jutzifikantzarik ematen ez duen artean.

Bertsuak, ipuiak bezala, erriz-erri zabaltzen diranean ez baita erreza ziurtasunez igartzen beren sustraia nundikakoa den. Ta, maiz, itzal aundia izan dutenen lepora joaten dire. Ospetsuren bat izan duten errietan gerta ditezke ori, bertakotzat jo eta baita bertsoren bat edo beste geitu ere. Neri gertatua da, Eibar'ko bertsu ta kanta zaar biltzen nenbillela, bialdu ninduen kanta asko zekizkin agure zaar batengana, ta, Eibarkotzat kantatu zidan Elizanburu'ren «Iragan besta bihar-munian», bizkaierara aldatua. Bordel luzaidearrarenak ere noranai zabalduak izango dira aspaldidanik.

Ta ori gorabera, or daude, Bordel'ek aintzinatik merezi zuen oho-
rez, bere bertsu biribillak, bertsu betegarririk gabeak, biltzaillearen
itzaurre, bertsulari ospetsuaren biografiaz eta oar argigarriz beterik
liburu bilduma batean, oso gustora irakurtzeko eran.

J. SAN MARTIN.

PEDRO MIGEL URRUZUNO. *Iru ziri (Ipui ta bertso)*. Auspoa Li-
burutegia, 47. 1965. *Ur-zale baten ipuiak*. Auspoa Liburutegia, 51.
1965.

Bi liburu auekin, «Auspoa Liburutegiak» badaramazki iru bildu-
ma gale bere sortan. Lan ederra ainbeste aldizkaritan sakabanaturik
zebiltzan ipui ta bertso parregarri auek liburuetara biltzea

Bereri buruz ezer esan baiño len, zenbait gauza argi ipini nai
nituzke. «Auspoa»-k lenengo argitaratu zuan liburuan, *Euskalerritik
zerura* (5; 1961), esaten zan 1884-an jaioa zala. Baiña, Urruzuno, 1844
jaioa zan, Villasante'k bere *Historia de la literatura vasca*'ren 325-
garren orrialdean ondo dakarren bezala: 1844-an jaioa eta 1923-an illa.

Beste parte batetik, idazleak, bera bizi zan artean argitaratu zi-
tuan liburu ta liburuxkak ez dira ezagutzera ematen, ta euskeltzaleen
artean orren gutxi ezagutzen diran lan auek ere merezi dute aipamen
bat. Bi lan, Sorarrain'en *Catálogo de obras euskaras*'en agertzen dira;
Urruzuno jarri bearrean, batean Urruzun eta bestean Urruzun jartzen
bai du, ta katalogoaren 1328 eta 1502-garrena dira: *Cerucc arguiya
edo jondo pensatu! berriya* (Tolosa, 1885), Aita Baudraud'en *L'âme
pénitente ou le nouveau pensez-y bien*, Urruzunok euskeratua. Villa-
santek bere liburu orren 325-gn. orrialdean dionez, 1921-ean egin
omen zan seigarren edizioea. Bestea berriz, *Igande-escolaraco jarri-
taco cantac* (Azpetia'n argitaratua, urte gabe), bertsoz egiñak.

Bi oiegandik aparte, Villasante'k aipatzen du *Meza Santua zer dan*,
Martin Cochem'ena euskeratua (Durango, 1915).

Beraz, uste baiño lan ugariagoa du Urruzunok. Ta uste baiño fun-
tsezkoagoa. Batez ere ipuietan.

1930'eanean, bere eriotza ondoren, argitaratu zan *Ipuiak* bilduma li-
burua izan zan nik euskal literaturan egin nuen lenengo arkimena.
Agian, bere eragiñez poztu nintzan euskeraz idaztera. Berak erakutsi